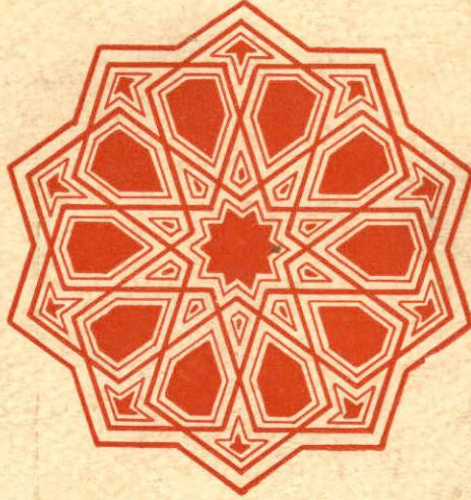

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1962

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ—1963

Yıl: 1962

Cilt: X

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1962

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ—1963

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: <i>İslâm Felsefe ve İtikadının Garba tesiri</i> 1
Prof. Dr. Neş'et ÇAĞATAY	: <i>İslâmiyetin Yayılışı Sırasında Arabistana Komşu Memlekelerin durumu</i> 33
Prof. Dr. Kâmiran BİRAND	: <i>Existencialisme Üzerine</i> 41
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU	: <i>Din Sosyolojisinde Son Gelişmeler</i> 49
Doç. Dr. Cavit SUNAR	: <i>Din Nedir</i> 65
Hüseyin YURDAYDIN	: <i>Üstüvani Risalesi</i> 71
Aly MAZAHERÎ	: <i>Ortaçağda Mescitler, Ramazan ve Hac Çeviren: Asis. Dr. Bahriye ÜÇOK</i> ... 79
Osman KESKİOĞLU	: <i>Cemaleddin Efgâni</i> 91
Dr. İsmail CERRAHOĞLU	: <i>Kur'an-ı Kerim ve Sâbitler</i> 103
Prof. James ROBSON	: <i>İbn İshak'ın İsnad Kullanışı Çeviren: Talât KOÇYİĞİT</i> 117
Dr. İsmail CERRAHOĞLU	: <i>Muhyiddin el-Kafiyeci ve "Et-Teyisir fi kavaidi İlmi't-Tefsir" adlı Risalesi</i> 127
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU	: <i>İstatistik ve Anket Usulleri</i> 133
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU	: <i>Yaşlara göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde bir Anket</i> 141
Halil ASLANGÜL	: <i>İslâmda Resim</i> 153
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: <i>Irakta Bağdat ve El-Kındî'nin 1000. yıl Dönümünü Anma Töreni</i> 157
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: <i>La Philosophie D'al-Kındî</i> 162
Hüseyin YURDAYDIN	: <i>Gazavat-Nameleler'e Ek III</i> 167
Asis. Dr. Esat KILICER	: <i>Kitap Tahlili</i> 175

İSLÂMDA RESİM

HALİL ASLANGÜL

Ankara vaizi

İslâmiyet; estetiğe, tabii, dediî güzelliğe, güzel san'atlara ve güzel san'atların bir kolu olan resme yer vermemiş, bunlara sırt çevirmiş değildir.

Kur'an, kristal bedialardan, muhteşem saraylardan, altın, gümüş, inci-mercan gibi ziynetten, Hz. Davud'un musikişinas Âzer'in heykeltraş olduğundan Hz. İbrahim'in babası Âzer'e "niçin put yapıyorsun?" diye değil, "niçin puta tapıyorsun?" diye sitem ettiğinden, Hz. Süleyman'ın sembolik heykellerinden, Hz. İsa'nın çamurdan kuş resmi yaptığından bahseder.

Sebe Sûresinin 12. Âyetinde heykellerden bahsedilmesi, bunların içki, kumar, yalan, zulüm gibi zararı olmadığıdır. Âlûsî gibi ünlü müfessirler bu âyete dayanarak heykel, resim yapmanın bir sakıncası olmadığı kanısına varmışlardır.

İslâmîliğin bir Allah inancını savunduğu sırada insanlar bir takım putlara, heykellere tapıyorlardı. Bunun için İslâmiyet, puta tapmayı, Kâbe etrafında dikilmiş taşlara kurban kesmeyi kesin olarak yasak etmiştir. (Maide sûresinin 2. 59. 90. âyetleri) Resim yasağına dâir Kur'anda hiçbir âyet ve işaret yoktur. Çünkü resim, ne put gibi tapılan ve ne de heykel gibi hacimli olan bir şey değildir. O sâdece bir gölgeden ibarettir. Güneş karşısında da her cismin gölgesi düşmektedir.

Saat icad edilmezden önce gölge, cihet tayininde ve namaz vakitlerinin bilinmesinde işe yarardı. Resim ise, beşerî ve medenî hayatın önemli ihtiyaçlarıdır.

Resim yasağına dâir ileri sürülen hadislerden bir kısmı zayıf ve bir kaçı da uydurmadır. Bu hadislerin en başta geleni, Buharî'nin kaydettiği "Nakışlı Perde" hadisidir. Bu hadise göre peygamberimiz, Hz. Ayşe'nin odasında namaz kılariken karşısında nakışlı bir perdede kuş resmi görmüş," namazda karşıma geliyor bunu burdan kaldırı." demiş, Hz. Ayşe de perdeyi yasdığa yüz yapmış, peygamberimiz de bir daha bir şey dememiş. İşte, İslâm'da resim yasağının dayandığı en kuvvetli delil budur.

Bunda da yine gaye, tapma tehlikesinin önlenmesi ve namazda insanı meşgul etmemesi keyfiyettir. Ahmed İbn-i Hanbel gibi ünlü hadis bilginleri de resim, halı-kilim gibi yere serilen eşyada bulunursa kullanılmasında bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir.

Peygamberimiz, Mekkede kabir ziyaretini de yasak etmişlerdi. Çünkü, Mekkede İslâmet henüz yerleşmiş değildi. Medinede böyle bir sakınca olmadığı için kabir ziyaretine izin vermiştir. (Mânî zail olunca memnu avdet eder.) sözü İslâmî bir kaidedir.

İslâm'da resim yapmanın, resim bulundurmanın haram olduğu yolunda ki söylentiler yersizdir. Eğer resim haram olsaydı Hz. Ayşe odasında resim bulundurmaz ve eğer resim bulunan eve melek girmeseydi peygamberimiz en çok Hz. Ayşe'nin resim bulunan odasında vahye mazhar olmazdı.

Hicretin 2. yüzyılında yaşamış ve "Mekke Târîhi" adlı iki cilt kitap yazmış olan Ezrakî, peygamberimiz'in Kâbeden putları kaldırırken orada bulunan Hz. İsa resmine dokunmadığını, Makdesî de, Hz. Ömer'in Medine camisinde kullanılmak için Suriyeden getirttiği buhur-danlıkta bulunan kabartma resimlere bir şey demediğini, Makrizî "İğasetülümem - Bikesfulgumem" adlı kitabının 52. sayfasında Hz. Ömer ve Muaviyenin resimli para bastırdıklarını,

Taberî ise, tarihinin C. 4 s. 174 de İran fâtihi Saad İbn-i Vakkas'ın İran sarayında namaz kıldığını orada bulunan resim ve heykellere dokunmadığını yazar. Buna dâir misalleri daha da çoğaltmak mümkündür.

Şemseddin Günaltay'ın "İbn-i Sina (büyük kitap) C.I. s.21 de" Türk illerinde ileri bir medeniyet meşalesinin parladığını, saray duvarlarının resimlerle süslendiğini, İştikhan mabedinin bir resim sergi evi haline geldiğini burada "Altın Adam" heykelinin meşhur olduğunu kaydeder. Ünlü Arap turisti Yakut-u Hamavî de bunları teyid eder.

İslâmiyet, sanat ve medenî hayat bakımından yoksun bir ülkede meydana gelmesine rağmen kısa bir zaman içinde İran ve Türkistan gibi ülkelere girdikten sonra buralarda gördüğü sanat eserlerini benimsemiştir. Harun-Reşid'in Şarlmana yolladığı hediyeler arasında bulunan çalar saat hikâyesi meşhurdur.

Timur Semerkantte, Timuroğulları Hindistanda, Tolunlular Mısırda, III. Abdurrahman İspanyada, Fâtiht İstanbulda İlimin, san'atın altın devrini yaşatmışlar, Timür, âile resmini, Fâtiht portresini yaptırmış, III. Abdurrahman sevgilisi Zehra adına yaptırdığı Ezzehra sarayının kapısı üzerine Zehranın heykelini koydurmuş, Kanunî Sultan Süleyman Budapeşte'den getirttiği heykelleri Sultan Ahmed Meydanına diktirmiştir.

İlhanlılardan "Üveys" Timuroğullarından "Mirza Bay Sungur" Osmanlılardan Fâtiht'in oğlu Cem Sultan güzel resim yapan hükümdarlardandır. Gazneli Mahmud, Ruknüddevle, Melikşah Alpaslan gibi hükümdarlar da resim yaptırmışlardır. yaptırdıkları binaları resimlerle süslemişlerdir. Gülistan, Bostan, Şehname, Alişîr Nevaî divanı gibi eserler miyatürlerle, sarayların sütunları kanatlı insan, aslan, atmaca, tavus, kartal, karakuş şekilleriyle süslenirdi. Bilhassa bu gibi resimler, heykeller İran Hindistan ve Anadolu'da Selçuk eserlerinde göze çarpmaktadır.

Resim, minyatür, Siyret, Delâil - Hayrat, Mevlit gibi dinî eserlerde ve mukaddes emanetlerde de göze çarpmaktadır. Meselâ Hicreti 8. yüzyılda yaşamış olan Mustafa Darırî'nin "Siyreti Kitabı Nebî" adlı eserinin sadece 6. cildinde 125 kadar güzel minyatür resim vardır.

İran Şahı, I. Tahmasb'a takdim edilen "Şehname"de de 255 kadar güzel minyatür resim bulunduğunu san'at tarihi kaydeder.

Resim hattatlarca da benimsenmiştir. Meselâ: Besmele, Âyet ve Hadislerle sanatlı yazılar yazılmış, leğen, ibrik, kayak şekilleri, leylek, güvercin, kuş resimi yapılmıştır.

"Menakıb-ı Hünerverân" adlı kitap da güzel san'atlar tarihi bakımından önemlidir. Ne yazık ki, bir çok san'at eserleri gibi, bu kitap da kitaplık raflarında uyumaktadır.

Topkapı sarayı eski md. Tahsin Öz'ün 1953 de yayınladığı "Hırka-i Saadet Dâiresi ve Emanet-i Mukaddese" adlı kitabda mukaddes emanetler arasında güzel san'a ve konumuzla ilgili bilgiler verilmekte, Hz. Davud, Hz. Osman, Hz. Cafer Tayyar kılıçlarında insan ve hayvan resimleri bulunduğu bildirilmektedir.

Topkapı Sarayı Müzesinde 122 ve 123 numaralarda kayıtlı ve gayet san'atlı gümüş mahfaza içinde Hz. Yahya'nın eli bulunmaktadır. Vakıflar dergisinin 3. sayısında Diyanet İşleri Müşavere kurulu üyelerinden Osman Keskioglu'nun yayınladığı bir yazıda resimli Kur'an'dan bahsedilmesi de dikkat çekmektedir.

Resimli Tarih mecmuasının 2. cildinin 23. safasında 400 kadar devlet adamlarının portrelerinden bahsedilmekte, bunlar arasında Yavuz devri sadrazamlarından Yunus Paşa ve karısının potresi de bulunmaktadır. Bunlardan halen İtalya müzesinde bulunan Kanunî Sultan Süleyman Portresine yarım milyon lira teklif edildiği bildirilmektedir.

Güzel yurdumuzun bir çok yerlerinde raslanan resim ve heykeller:

- 1- Milad'ın 12. yüzyılında Selçuklular tarafından yaptırılan Divriği Büyük camisi giriş kapısının her iki yanında bir çift tavus ve ayrıca bir erkek ve bir kadın resmi,
 - 2- Niğdede Alâeddin cami giriş kapısının iki yanında bir çift saçları örgülü kadın resimleri.
 - 3- Niğde Hüdavend Hatun türbesinde insan ve hayvan resimleri,
 - 4- Konyada Karatay Medresesi çinilerinde insan ve hayvan resimleri,
 - 5- Erzurum üç kümbetlerindeki resimler,
 - 6- Sivas müzesinde Gazi Osman Paşa Heykeli,
 - 7- Akşehir, Tunceli mezarlarında insan ve hayvan resimleri,
 - 8- Eskişehir Seyidgazi kasabasında Battal Gazi türbesinde aslan heykeli,
 - 9- Kırşehirde Celâl Hatun mezar taşında kadın resmi,
 - 10- Kırşehir Hacı Bektaş dergâhının önündeki aslan heykeli,
 - 11- Bolu müftüsü Tayyar Efendinin evinin kapısı önünde insan heykeli,
 - 12- Ankara Etnoğrafya Müzesinin arka giriş kapısı önünde kahraman Balı Çelebi mezar taşında süvari resmi,
 - 13- Aydın ilinin Birgi kasabasında Aydınoğulları cami duvarında aslan heykeli,
 - 14- Rodos adasında ünlü Türk denizcisi Barboros heykeli
- bunlardandır.

Daha bilmediğim kimbilir nerelerde neler var? Bunlar zamanın taassup ve tahribinden yakasını kurtarmış olanlardır. Mısırlı Tantavî Cevherî'nin tefsirinde de insan ve hayvan resimleri vardır.

Görülüyor ki, resim, din kitaplarımızda, divanlarımızda, cami saray duvarlarında, mukaddes emanetler arasında da yer almaktadır. Resim, en eski devirlerdenberi insanların benimsedikleri önemli bir san'at ve maharettir. Arkeolojik kazılarda meydana çıkarılan eserlerde ve mağaralarda görülen insan ve hayvan resimleri bunlardandır.

Bu itibarla resim, güzel sanatların önemli bir kolunu teşkil etmekte ve medenî hayatın büyük bir ihtiyacını karşılamaktadır. Resim sergileri gözümüzü, günlümüzü açmakta, duygu, düşüncemizi yükseltmede, dünyamızı süsleme, milletler arası san'at ve kültürel münasevetlerimizi, ve itibarımızı artırmaktadır.

Sözle, yazıyla iyi ifade edilemeyen bir konu karikatürle, resim ve minyatürle en canlı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu kadar faydalı olan bir şeyin dinen yasak edilmesine imkân yoktur. Çünkü İslâmiyet her iyi, yeni, güzel şeyleri benimsiyen bir dindir. Taassuba en ufak bir yer vermemiş, yersiz inançlar, reddedilmiştir.

Ünlü Türk turisti Evliya Çeleb'i, konumuzla ilgili şöyle bir olay anlatır:

"Tebrizde, satılan eşyalar arasında gayet san'atlı yazılmış, altın yaldızlı, minyatürlerle süslü kıymetli bir "Şehname" yi satın alan Hacı Abdullah adında biri kitabı açıp bakınca minyatürleri görmüş, bunlar bozup geri vermiş, bunu duyan Mehmed Paşa adamı paylaşsa da iş iştan geçmiştir. İşte resmi yasak eden İslâmiyet değil, taassuptur.

Kimbilir bilmiyerek resim, heykel diye ne kadar san'at eserleri kırıp geçirdik, ne kadarını yabancı memleketlere aşkıttık. Bunlar san'at tarihimizin hangi altın çağını aydınlatacak ve kimbilir müzelerimizin hangi san'at köşesini zenginleştirecekti?

San'at san'attır; resimi, heykeli olmaz. San'ata, san'atkâra saygı göstermemiz, eski eserleri restore etmemiz, bizimde atalarımız gibi her taşı pırlanta gibi işlenen, her biri göklere kadar yükselen san'at eserleri meydana getirmemiz, mimarîde Sinanlar, ilimde İbn-i Sinalar yetiştirmemiz gereklidir. Zira bir millet 'san'atta yaya kaldığı sürece tam ve olgun bir seviyeye gelmiş sayılamaz. Yazıma At'anın şu güzel sözüyle son veriyorum:

“Bir millet san'at merdivenlerine tırmanmadıkça medeniyet şahikalarına yükselemez”.

—oOo—